

СУЧАСНА ОДЕСЬКА ШКОЛА ЦИВІЛІСТИКИ

УДК 347.1/7(477.74-250.0)

Харитонов Євген Олегович,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрНУ,
завідувач кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Некіт Катерина Георгіївна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЦИВІЛІСТИЧНА ШКОЛА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ» ЗА 20 РОКІВ – ВІД РЕЦЕПЦІЇ РИМСЬКОГО ПРАВА ДО КОНЦЕПЦІЇ ІТ-ПРАВА (IT-LAW)

Постановка проблеми. Дослідження питань формування та розвитку вітчизняних правових шкіл (течій, напрямків тощо) становить значний інтерес, оскільки від відповідей, які на них будуть отримані, залежить встановлення тенденцій трансформацій вітчизняної правової доктрини, а відтак і концепції цивільного права України.

Стан дослідження теми. Варто зауважити, що до деяких із зазначених питань уже звертали ся вітчизняні науковці. Однак, якщо в одних випадках йшлося про школи цивілістики [1, 2], то в інших – мовилося про особливості розвитку вітчизняної цивілістичної науки у тих чи інших регіонах України [3]. Кілька попередніх випусків Часопису також були присвячені визначенню особливостей Одеських шкіл цивілістики, романістики, рецепції римського права та права інтелектуальної власності, школи приватного права [4, 5, 6, 7, 8, 9].

Метою ж цього дослідження є визначення особливостей та досягнень цивілістичної школи Національного університету «Одеська юридична академія» за 20 років її існування, аналіз напрямків діяльності представників цієї школи та визначення її характерних рис, визначення трансформацій у наукових поглядах представників школи за час її існування.

Вклад основного матеріалу. Приступаючи до розгляду проблематики нашої статті, передусім, вважаємо за необхідне зауважити, що усвідомлюємо значення традиції у формуванні «цивілістич-

ної наукової школи» [10], котра у широкому сенсі розуміється як сукупність наукового потенціалу особистостей у галузі цивілістики, що реалізується шляхом отримання наукових результатів на певних, властивих саме цій сукупності засадах, які відрізняють її від інших аналогічних шкіл, а у вузькому значенні – як сукупність наукового потенціалу особистостей у галузі цивілістики, що реалізується шляхом дослідження певних проблем приватного права (або навіть однієї проблеми, яка має істотне значення) [4].

Разом із тим, відаючи належне попередникам, які закладали підвалини Одеської цивілістики та удосконалювали їх: В.І.Адамович, Д.І. Азаревич, Є. В. Васьковський, Ю. С. Гамбаров, М.Л. Дювернуа, О.І. Загоровський, В.Д. Катков, В. І. Курдиновський, С. П. Ніконов, П.П. Цитович, І. В. Шерешевський, П. Р. Стависький, Ю. С. Червоний та ін. [4], вважаємо за можливе і доцільне акцентувати тут увагу на результатах наукових пошуків за останнє двадцятиріччя, котре стало найбільш динамічним періодом розвитку одеської юриспруденції.

Характеризуючи особливості витоків Одеської цивілістичної школи, відзначимо, що більшість її представників, були фахівцями у галузі як цивільного, так і римського права. Хоча вони народилися в різній місцевості, належали до різних соціальних станів, закінчували різні ВНЗ, проте усіх їх об'єднувала єдність методологічного підґрунтя.

У свою чергу, методологічні імперативи дослідження були результатом впливу історичної школи права та «романістичних уподобань» багатьох зі згаданих цивілістів, причому нерідко саме під час їхньої праці в Одесі. Дехто з них активно використовував історичний метод у наукових працях, аналізуючи доробок давньоримських правознавців, інші робили це у підручниках з цивільного та сімейного права. Таким чином формувалася той симбіоз романістики та цивілістики, який на багато років «став візитівкою» Одеської цивілістичної школи взагалі і підґрунтям школи рецепції римського приватного права, зокрема.

Після поновлення юридичного факультету ОДУ почалося відродження Одеської школи приватного права. Поступово вимальовуються характерні її риси. Формування та розвиток цих рис відбувається на закладеному одеськими цивілістами «додардянського» періоду підґрунті. До них належать: тягіння до вивчення не лише сучасного цивільного, але й римського приватного права, розуміння приватного права як явища культури, поєднання діалектичного, історичного, порівняльного та догматичного методів досліджень. Протягом останньої чверті ХХ ст. відбувається визначення основних напрямів наукових розвідок, які до сьогодні визначають головні вектори діяльності Одеської школи приватного права (створення у цій системі підсистем наукових цивілістичних шкіл). Такими напрямками (підсистемами) є: 1) школа (дослідження) рецепції римського приватного права у цивільному праві України; 2) школа (дослідження) взаємодії приватних та публічних елементів у цивільному праві.

Засновником вітчизняної школи рецепції римського приватного права у цивільному праві України став Є. О. Харитонов, який у 1974 р. закінчив з відзнакою юридичний факультет ОДУ (Одеський державний університет), а з 1974 р. працював на цьому факультеті (з 1996 – Юридичний інститут ОДУ, з 1997 р. – Одеська державна юридична академія, зараз – Національний університет «Одеська юридична академія») спочатку асистентом, пізніше старшим викладачем, доцентом. З 1996 р. Є. О. Харитонов є завідувачем кафедрою цивільного права та процесу (зараз – кафедра цивільного права) цього ВНЗ. У 1980 р. захистив кандидатську дисертацію на тему: «Зобов'язання, що виникають з ведення чужих справ без доручення, в радянському цивільному праві», а у 1997 р. – докторську дисертацію на тему: «Рецепція римського приватного права (теоретичні та історико-правові аспекти)». У 1983 р. Є. О. Харитонову було присвоєне звання доцента, у 1998 р. – звання професора кафедри цивільного права, з 2011 р. він є членом-кореспондентом НАПрН України.

Основою наукової позиції Є.О. Харитонова є оцінка цивільного права як прояву більш загальної категорії «приватне право», котра втілюється у положеннях цивільного права на національному рівні. Розуміння приватного права як елементу цивілізації та врахування циклічності історичного розвитку розглядаються ним як чинники рецепції римського приватного права, котра, відбуваючись у різних видах та формах, є явищем іманентно властивим європейської та пов'язаних з нею цивілізацій. Із врахуванням прямого та опосередкованого впливу римського права на сучасне цивільне право України останнє розглядається як таке, що є синтезом західної та східної європейських традицій права [11].

Є. О. Харитонов має понад 670 публікацій, є автором низки монографій, підручників і навчальних посібників: «Приватне право у Стародавньому Римі» (1996), «Рецепція римського приватного права: історико-правові та теоретичні аспекти» (1997), «Основи римського приватного права» (2002, 2008, 2013, 2016), «Історія приватного (цивільного) права Європи. Витоки», «Історія приватного права Європи. Східна традиція», «Історія приватного права Європи. Західна традиція», «Вступ до цивільного права України», «Добровільне представництво у цивільному праві України» (2007), «Цивільні правовідносини» (2008), «Нариси теорії цивілістики (поняття та концепти)» (2008), «Приватне право як концепт: пошук парадигми» (2014), «Україна – Європа: проблеми адаптації у галузі приватного права» (2017), «Концепт приватного права в умовах інтеграції» (2017) тощо. Співавтор та співредактор низки монографій, підручників, навчальних посібників, зокрема, «Цивільне право України (традиції та новації)» (2010), «Гражданское законодательство Республики Молдова и Украины: традиции, современность, перспективы» (2012), «Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти)» (2012), «Цивільне законодавство України» (2013), «ІТ-право: поняття та сутність» (2017), «ІТ-право та інформаційна безпека» (2017), «ІТ-право: теорія і практика» (2017), співавтор і редактор (співредактор) науково-практичних коментарів до ЦК УРСР 1963 р., ЦК України, Сімейного кодексу України, ЖК України, Цивільного процесуального кодексу України та ін.

Науковий доробок школи рецепції римського приватного права знайшов відображення у докторській дисертації С.Д. Гринько, а також у низці кандидатських дисертацій учнів (Р.Ф. Гонгало, П.М. Федосєєва, В.І. Форманюка, Є.С. Северової, І.Г. Бабич, В.О. Гончаренко, Р.М. Достдар, Г.М. Пучкової, Д.С. Прутяна).

Усього під керівництвом Є.О. Харитонова захищено 67 кандидатських дисертацій. Науковий консультант шести захищених докторських дисертацій (Т.С. Ківалова, О.С. Кізлова, С.Д. Гринько, Н.Ю. Голубєва, О.В. Басай, С.Б. Булеца). З 2001 р. за його ініціативою кафедрою цивільного права НУ «ОЮА» проводиться міжнародна науково-практична конференція «Римське право і сучасність», з 2008 р. – щорічні «Шерешевські читання», а з 2016 р. цикли наукових заходів «Шлях до Європи».

Спеціальними питаннями рецепції римського приватного права в українському законодавстві займається С. Д. Гринько, яка у 1997 році закінчила ОДУ, і у 1998 р. захистила кандидатську дисертацію на тему: «Захист прав військовослужбовців у зобов'язаннях внаслідок заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки». З 2002 р. і по теперішній час працює у Хмельницькому університеті управління та права, наразі очолює кафедру цивільного права та процесу цього університету. У 2013 році С. Д. Гринько захистила докторську дисертацію на тему: «Рецепція деліктних зобов'язань римського приватного права в Україні». Хоча «територіально» її викладацька та наукова діяльність пов'язана з іншими навчальними закладами, однак за сферою наукових інтересів, напрямками та методологією досліджень вона, безумовно, може бути віднесена до Одеської школи приватного права. Обстоє позицію, що під впливом ідей римського приватного права про ноксальну відповідальність формується сучасна позиція щодо деліктної відповідальності інших осіб, що не завдали безпосередньо шкоди.

Представниками такого напрямку досліджень Одеської цивілістичної школи, як вивчення взаємодії приватних та публічних елементів у цивільному праві, є О.І. Харитонова, Т.С. Ківалова.

О. І. Харитонова у 1990 р. закінчила з відзнакою юридичний факультет ОДУ, і у 1995 р. захистила кандидатську дисертацію на тему: «Організаційно-правові питання управління економікою і роль товарних бірж в умовах реформування ринкових відносин». У 2000 р. О.І. Харитоновій було присвоєне звання доцента кафедри адміністративного та фінансового права. У 2005 р. вона захистила докторську дисертацію на тему: «Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та права природа». З 2005 р. О. І. Харитонова була професором кафедри адміністративного та фінансового права, у 2005-2008 рр. завідувала кафедрою підприємницького та комерційного права Одеської національної юридичної академії. Після реорганізації цієї кафедри у кафедру права інтелектуальної власності і корпоративного права О. І. Харитонова стала завідувачем цієї кафедри. У 2007 р. їй було

присвоєне звання професора кафедри підприємницького та комерційного права, а з 2012 р. вона є членом-кореспондентом НАПрН України.

Одним з основних напрямків наукових досліджень О.І. ХаритонОВОЇ є категорія правовідносин, котра аналізується під приватноправовим і публічно-правовим кутом зору. Розвідки цивільних правовідносин здійснюються на загальнотеоретичному, галузево-теоретичному, та галузево-конкретному рівнях. Принципово важливою є відправна теза, що правовідносини, як результат реалізації норм цивільного законодавства, можуть існувати на конкретно-галузевому, цивілістичному рівні у вигляді регулятивних, охоронних та організаційних цивільних правовідносин. На такому методологічному підґрунті аналізуються різні групи відповідних цивільних правовідносин [12] з наданням останнім часом переваги дослідженню цивільних правовідносин у галузі творчості [13]. Обстоє думку про неточність ототожнення приватного права з цивільним, а публічного – з адміністративним. Натомість, має йтися про те, що у цивільному праві, головним чином, проявляються засади, правила та норми приватного права, а у праві адміністративному – проявляються засади та норми публічного права [14].

Основними напрямками наукових досліджень О.І. ХаритонОВОЇ на сучасному етапі є теорія права інтелектуальної власності, теорія авторських цивільних правовідносин, особливості правового регулювання інформаційно-технологічних відносин. Започаткувала науковий напрямок: дослідження цивільно-правових засобів боротьби з плагіатом та піратством у авторському праві.

Авторка більше 370 наукових праць з цивільного, господарського, адміністративного права, права інтелектуальної власності, питань рецепції римського права, порівняльного права, зокрема, «Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії)» (2004), «Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади)» (2011). Співавтор монографій, підручників та навчальних посібників, у тому числі, монографій та посібників з проблем правового регулювання інформаційно-технологічних відносин, зокрема, «ІТ-право: поняття та сутність» (2017), «ІТ-право та інформаційна безпека» (2017), «ІТ-право: теорія і практика» (2017), науково-практичних коментарів до ЦК України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу про адміністративне судочинство України, ГК України, Господарсько-процесуального кодексу України, СК України, ЖК України. Під її керівництвом захищено біля 20 кандидатських

дисертацій та три докторські дисертації (Басай О.В., Ульянова Г.О., Кулініч О.О.).

Т. С. Ківалова у 1998 р. закінчила Одеську державну юридичну академію, у 2002 році захистила кандидатську дисертацію на тему: «Відповідальність боржника за передбачуване невиконання зобов'язання», а у 2008 р. захистила докторську дисертацію на тему: «Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми». З 2009 р. є професором кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія».

Вперше у вітчизняній юриспруденції Т.С. Ківалова провела комплексне дослідження категорії зобов'язань відшкодування шкоди. Результати її дослідження знайшли втілення у низці статей, монографії та згадуваній докторській дисертації. Розглядаючи «компенсаційні» зобов'язання під різними кутами зору, Т.С. Ківалова сформулювала низку положень щодо системи зобов'язань з викремленням декількох рівнів останніх, а також зобов'язань відшкодування шкоди у цій системі [15].

Наукові дослідження докторів юридичних наук Н.Ю. Голубевої, О.С. Кізлової та С.О. Погрібного не можуть бути беззастережно віднесені до якогось із згаданих вище наукових напрямків, що визначають сьогодні головні вектори діяльності Одеської школи приватного права. Разом із тим, за стилем наукових досліджень (визнання значення римського права, використання історико-правового та порівняльного методів тощо) названі науковці можуть бути віднесені до зазначеної школи.

Н. Ю.Голубева у 2002 р. закінчила з відзнакою ОНЮА, і у 2005 р. захистила кандидатську дисертацію на тему: «Зобов'язання із публічної обіцянки винагороди». Працювала асистентом, потім доцентом кафедри цивільного права ОНЮА (пізніше НУ «Одеська юридична академія»). З вересня 2010 р. по серпень 2013 р. Н. Ю.Голубева була докторантом кафедри цивільного права НУ «Одеська юридична академія», після цього у 2013 р. захистила докторську дисертацію за темою: «Зобов'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання». З 1 вересня 2014 року Н. Ю.Голубева є професором кафедри цивільного права, з 9 лютого 2015 року – завідувачем кафедри цивільного процесу НУ «Одеська юридична академія».

Основними науковими напрямками діяльності є питання та проблеми, пов'язані із зобов'язальним правом, правом власності, спадковим та сімейним правом, а також загальнотеоретичні проблеми цивільного права та цивільного процесуального права.

Н. Ю.Голубева є автором понад 200 наукових та навчально-методичних праць, у тому числі, співредактор 10 науково-практичних коментарів нормативно-правових актів ЦПК, ЦК, КАС, ЖК; приймала участь у написанні коментарів до СК, ГК, ГПК, підручників та посібників з цивільного, сімейного, житлового права; співредактор 16 підручників, посібників, монографій (в тому числі, що отримали гриф Міністерства освіти України: Цивільне та сімейне право України(2009); Сімейне право України(2010); Цивільний процес України(2011)); редактор декількох навчальних посібників з цивільного процесу.

О.С. Кізлова у 1995 р. закінчила юридичний інститут ОДУ, і у 1998 р. захистила кандидатську дисертацію на тему «Еволюція інституту застави в контексті державотворення в Україні (історико-правові аспекти)». З 1997 р. О.С. Кізлова була асистентом, потім доцентом, професором кафедри цивільного права ОНЮА (пізніше НУ «Одеська юридична академія»). У 2012 р. захистила докторську дисертацію на тему: «Застава за цивільним законодавством України (концептуальні засади та правова природа)». Наразі О.С. Кізлова є завідувачем кафедри цивільного та господарського права і процесу Міжнародного Гуманітарного Університету (м. Одеса).

Отже на початку XXI ст. в Одесі склалася оригінальна школа приватного права, наукові здобутки якої ґрунтуються на результатах наукових досліджень цивілістів та романістів XIX ст., а також сучасної школи рецепції римського права [6], і є інноваційним внеском в традиції цивілістики у цій галузі.

Разом із тим, Одеська школа цивілістики на цих досягненнях не зупинила свій розвиток. Відповідаючи на Виклики часу цивілісти НУ «Одеська юридична академія» перейшли від дослідження суто рецепції римського приватного права до вивчення проблем взаємодії сучасних правових систем у галузі цивілістики [16, 17, 18].

У перші десятиліття XXI ст. з'являються перші дисертації, виконані з використанням компаративістських методів.

Так, С. О. Погрібний у 2001 році захистив кандидатську дисертацію на тему: «Порівняльно-правовий аналіз інституту володіння у континентальній, англосаксонській та східноєвропейській системах права». С.Б. Булеца у 2005 році захищає кандидатську дисертацію на тему: «Право фізичної особи на життя та здоров'я як об'єкт цивільно-правової регламентації: порівняльно-правовий аналіз регулювання в Україні, Угорській, Словацькій та Чеській республіках». К.Г. Некіт у 2011 році захистила кандидатську дисертацію на тему: «Договір довірного управління майном: порівняльно-правовий

аналіз на матеріалах України, Республіки Молдова та Російської Федерації».

Першою зі спеціальних наукових розвідок місця України у Європейському правовому просторі стала докторська дисертація О.К. Вишнякова «Апроксимація правового забезпечення цивільних майнових відносин в Україні до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу», захищена ним у 2008 році.

О. К. Вишняков у 1971 р. закінчив юридичний факультет ОДУ, у 1983 р. захистив кандидатську дисертацію з трудового права. З часом спеціалізувався на праві Європейського Союзу та праві міжнародної торгівлі. З 2009 р. по 2015 р. завідував кафедрою права Європейського Союзу та порівняльного правознавства НУ «Одеська юридична академія». Досліджував теоретичні проблеми функціонування української держави у спільному з іншими державами правовому просторі. Особливість процесу «інтернаціоналізації» та «універсалізації» українського права вбачав у тому, що з набуттям державної незалежності він поєднується з особливим вектором самоідентифікації держави, «націоналізації» та реставрації українського права, а процес «європеїзації» права України є «піонерним», тобто не завжди відповідає реальним відносинам, зокрема економічним, – останні мають «підтягуватися» до європейських та світових правових зразків [19].

Прорив у дослідженні цієї проблематики відбувся після підписання Україною угоди про асоціацію з ЄС, коли кафедра цивільного права разом із кафедрою права Європейського Союзу та порівняльного правознавства почали працювати над темою, завданою МОН України, «Правова адаптація до умов внутрішнього ринку ЄС в аспекті імплементації Угоди про асоціацію ЄС – Україна». В рамках роботи над темою було проведено кілька конференцій та круглих столів, зокрема, круглий стіл «Від засад римського права до принципів приватного права ЄС» (м. Одеса, 29 травня 2015 р.); круглий стіл «Роль принципів DCFR в імплементації Угоди про асоціацію ЄС-Україна» (м. Одеса, 12 грудня 2015 р.); Міжнародну науково-практичну конференцію «Римське право як підґрунтя сучасного права Європи» (м. Одеса, 27 травня 2016 р.); Міжнародний круглий стіл «Розвиток системи приватного права України та Польщі» (м. Одеса, 15 жовтня 2016 р.); Інтернет-конференцію «Цивілістичні читання присвячені пам'яті І.В. Шерешевського «Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС» (м. Одеса, 2 грудня 2016 р.); Круглий стіл «Проблеми відшкодування шкоди в контексті імплементації угоди про асоціацію Україна-ЄС» (м. Одеса, 3 груд-

ня 2016 р.). Також в ході роботи над темою було підготовлено монографії «Україна – Європа: проблеми адаптації у галузі приватного права», «Концепт приватного права в умовах інтеграції» та навчальний посібник «Цивільне законодавство України в умовах адаптації до приватного права ЄС» (за ред. Є.О. Харитонов, К.Г. Некіт).

Компаративістськими дослідженнями та проблемами адаптації вітчизняного законодавства до приватного права ЄС на чолі з Є.О. Харитоновим продовжують займатися такі представники цивілістичної школи НУ «Одеська юридична академія», як К.Г. Некіт, Ю.С. Суха, О.Ю. Цибульська, Ю.В. Кривенко, О.М. Калітенко, В.О. Токарева, О.М. Берназ-Лукавецька, В.О. Гончаренко, А.Р. Чанишева, О.С. Омельчук, Б.В. Фасій та інші.

Очевидно, характерною рисою Викликів є те, що у разі успішної Відповіді на них кожен з них не стає остаточним, а лише замінюється новішим Викликом. Таким новим Викликом часу для юриспруденції стала поява в останні роки феномену ІТ-права (IT-LAW).

Одеська цивілістична школа швидко зреагувала на потреби інформаційного суспільства у цій галузі. І, якщо перші публікації, присвячені цій проблематиці з'явилися деінде, то саме викладачі (науковці) кафедр цивільного права та права інтелектуальної власності і корпоративного права НУ «Одеська юридична академія» (на якій питання захисту прав авторів від порушень в Інтернеті до цього вже досліджувалися за замовленням МОН України) першими звернулися до проблем визначення сутності та поняття ІТ-права, його співвідношення з асекурацією інформаційної безпеки, альтернативних способів регулювання сфери ІТ тощо, підготувавши три монографії (у тому числі, одна з них видана у країні ЄС) [20] та навчальні і навчально-методичні посібники, прагматичною метою яких є забезпечення новітніх курсів, запроваджених в НУ «Одеська юридична академія».

Сьогодні проблемам ІТ-права присвячують свої праці Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, Н.Ю. Голубєва, Г.О. Ульянова, К.Г. Некіт, І.В. Давидова, Ю.В. Кривенко, О.І. Сафончик, О.М. Берназ-Лукавецька, О.С. Омельчук, К.І. Спасова, Б.В. Фасій, Ю.Г. Орзіх, В.О. Токарева, А.В. Кирилюк, Д.Д. Позова, Г.І. Григор'янц та інші.

Так, завдяки Є.О. Харитонову було визначено концептуальне розуміння поняття ІТ-права, досліджено засади забезпечення ІТ-відносин у сфері приватного права, визначено джерела регулювання ІТ-відносин, окрему увагу у своїх дослідженнях він приділяє проблемам інформаційної безпеки [21, 22]. Спільно із О.І. Харитонovou, Є.О. Харитоновим досліджуються проблеми правосуб'єктності

учасників ІТ-відносин, концепції комп'ютерної симуляції та віртуальної власності, крім того, О.І. Харитонова займається проблемами правового регулювання стартапів, віртуальних організацій, окремих об'єктів віртуальної власності тощо. Н.Ю. Голубєва приділяє увагу проблемам ІТ у сфері судочинства, проблемам електронної комерції. Ю.В. Кривенко у своїх працях зосереджує увагу на діяльності волонтерів, яка із розвитком ІТ отримала нових проявів. О.І. Сафончик займається дослідженням трансформацій у правовому регулюванні сімейних відносин, пов'язаних із розвитком ІТ. О.М. Берназ-Лукавецька розкриває особливості правового регулювання банківських послуг, кредитування та гарантій у зв'язку з розвитком ІТ, а також проблеми застави ІТ-об'єктів. О.С. Омельчук аналізує особливості спадкування окремих об'єктів ІТ. К.І. Спасова зосереджується на дослідженні особливостей відшкодування шкоди у сфері ІТ. Б.В. Фасій приділяє увагу дослідженню прогалин правового регулювання в ІТ-сфері та можливостям їх подолання, зокрема, шляхом застосування до ІТ-відносин актів цивільного законодавства. Ю.Г. Орзіх, поєднуючи практичну діяльність із теоретичними розробками, розкриває проблеми застосування інформаційних технологій у нотаріальній діяльності [23].

Заслужують на увагу докторські та кандидатські дисертації представників школи ІТ-права, присвячені окремим проблемам, що виникають у цій сфері. Так, Г.О. Ульявною у 2015 році було захищено докторську дисертацію на тему: «Методологічні проблеми цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності від плагіату», де окрема увага була приділена проблемам захисту від плагіату в Інтернеті. У 2016 році Г.І. Григор'янц було захищено кандидатську дисертацію на тему: «Піратство як порушення авторських і суміжних прав в мережі Інтернет».

Такий крок, як запровадження у навчальні програми НУ «Одеська юридична академія» новітніх курсів з ІТ-права та інформаційної безпеки, які проводяться викладачами кафедри цивільного права І.В. Давидовою та К.Г. Некіт, має особливу цінність для розвитку ІТ-права, оскільки забезпечує розуміння особливостей правового регулювання ІТ-відносин новим поколінням юристів. Крім навчальної роботи, К.Г. Некіт та І.В. Давидова займаються й науковими проблемами у сфері ІТ-права. Так, І.В. Давидова, працюючи над докторською дисертацією з проблем правового регулювання правочинів, займається, зокрема, порівнянням проблем, пов'язаними зі смарт-контрактами, функціонуванням технології блокчейн [24], оскільки такі новітні технології можуть змінити уявлення про врегулювання відносин за взаємною згодою сто-

рін. К.Г. Некіт у своїх дослідженнях в рамках роботи над докторською дисертацією з проблем права власності приділяє увагу особливостям правового регулювання таких специфічних об'єктів прав у ІТ-сфері, як доменне ім'я [25], веб-сайт [26], ІТ-активи підприємства [27], криптовалюта [28], цікавиться проблематикою Інтернету речей [29, 30], виходячи з того, що інтенсивний розвиток ІТ та поява нових об'єктів прав можуть привести до зміни класичної концепції права власності.

Не зупиняючись на впровадженні курсів ІТ-права для студентів, представники школи К.Г. Некіт та Б.В. Фасій під егідою декана факультету цивільної та господарської юстиції Д.О. Колодіна організовують проведення оглядових лекцій «ІТ-право – необхідність сьогодення» для майбутніх абітурієнтів Національного університету «Одеська юридична академія», присвячених питанням, які цікавлять школярів – соціальним мережам, комп'ютерним іграм, криптовалютам. Таким чином Школа дбає про майбутнє, адаптуючи свій доробок для шкіл, які є живлячим середовищем для приходу нових сил.

В рамках роботи над проблемами ІТ-права науковцями НУ «ОЮА» було організовано низку заходів, спрямованих на створення можливостей для обговорення та вирішення питань, що виникають у сфері правового регулювання ІТ-відносин. Зокрема, було проведено Всеукраїнський круглий стіл «Правове регулювання ІТ-відносин» (м. Одеса, 18 травня 2017 р.), за результатами проведення якого видано збірку тез, заплановано проведення Всеукраїнської конференції «ІТ –право та цифрове суспільство», проводяться відкриті лекції з ІТ-права із запрошенням практиків.

За результатами роботи над вказаним напрямком досліджень видано кілька монографій та посібників з ІТ-права, зокрема: «Information security and IT law in conditions of integration processes», «ІТ-право та інформаційна безпека», «ІТ-право: сутність та поняття», «ІТ-право: теорія та практика», «ІТ-право це просто». Також представники та засновники цього напрямку досліджень Є.О. Харитонов та О.І. Харитонова прийняли участь у написанні посібника «ІТ право» за редакцією професора О.С. Яворської [31].

Відображаючи особливості методологічних прийомів Одеської школи цивілістики та сучасні тенденції досліджень у галузі приватного права, на кафедрі прийняте рішення рекомендувати магістрантам та аспірантам свої розвідки починати з відповідних засад римського приватного права (на яких базується приватне право Європи) і завершувати розглядом проблем ІТ у відповідній сфері, якими супроводжується правова інтеграція в умовах інформаційного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Київська школа цивілістики / До 175-річчя Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 1834-2009 / За ред. члена-кореспондента НАПрН України Р.А. Майданика. — К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. -334 с.
2. Страницы Харьковской цивилистики: В 3 ч. Ч. 3: Доктора Харьковской юридической школы / Сост. Бервено С.Н., Венедиктова И.В., Греков Е.А. и др.; Под общ. ред. И.В. Венедиктовой и С.Н. Бервено. — Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2010. — 360 с.
3. Страницы Харьковской цивилистики: В 3 ч. Ч.1: История развития кафедры гражданско-правовых дисциплин ХНУ имени В.Н. Каразина; Ч.2: Лучшие работы кафедры гражданско-правовых дисциплин за 2009/2010 учебный год / Под общ. ред. И.В. Венедиктовой и С.Н. Бервено. — Х.: ХНУ имени В.Н. Каразина, 2010. — 216 с.
4. Харитонов С.О. Одеська школа цивілістики: до проблеми визначення поняття та особливостей // Часопис цивілістики. — 2011. — № 10. — С. 12-18.
5. Харитонов С. О., Некіт К. Г. Одеська наукова школа приватного права // Часопис цивілістики. — 2014. — №16. — С. 6-13.
6. Харитонов С.О., Некіт К. Г. Школа рецепції римського права у Національному університеті «Одеська юридична академія»: підсумки 15-річчя // Часопис цивілістики. — 2012. — № 12. — С. 5-10.
7. Некіт К. Г. Одеська цивілістика в особах // Часопис цивілістики. — 2011. — № 10. — С. 18-28.
8. Некіт К. Г. Одеська школа рецепції римського права : персоналії // Часопис цивілістики. — 2012. — № 12. — С. 10-15.
9. Харитонova О.І. Школа права інтелектуальної власності у Національному університеті «Одеська юридична академія»: 5 років пошуків // Часопис цивілістики. — 2012. — №13. — С. 6-10.
10. Бондарук Т.І. Наукознавчі категорії «школа», «напрямок», «концепція», «течія» в юридичній науці // Часопис Київського університету права. — 2010. — № 4. — С. 15-20.
11. Харитонов С.О. Формування сучасного цивільного права України: вплив західної та східної традиції права // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. — Х.: Право, 2008. Т.3: Цивільно-правові науки. Приватне право / за заг. ред. Н.С. Кузнецової. — С. 79-121.
12. Харитонов С.О., Харитонova О.І. Цивільні правовідносини. Навчальний посібник. — К.: Істина, 2008. — 304 с.
13. Харитонova О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади): монографія / О.І. Харитонova. — Одеса: Фенікс, 2011. — 346 с.
14. Харитонova О.І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії): Монографія. — Одеса: Юридична література, 2004. — 328 с.
15. Ківалова Т.С. Зобов'язання відшкодування шкоди за цивільним законодавством України: теоретичні проблеми : автореф. дис.... докт. юрид. наук : 12.00.03 — Одеса, 2008. — 40 с.
16. Харитонов С., Харитонova О. Від осмислення рецепції римського права — до формування загальної теорії взаємодії правових систем // Право України. — 2014. — № 1. — С. 274-297.
17. E.O. Kharytonov, O.I. Kharytonova From Comprehension of Reception of Roman Law to a General Theory of the Interaction of Legal Systems: Raising the Issue // The Interaction of Legal Systems: Post-Soviet Approaches. — London: Wildy, Simmonds and Hill, Publishers, 2015. — p.108-133
18. Харитонов С.О., Харитонova О.І. Reception of law and law adaptation as forms of interaction of legal systems // Молодий вчений. — № 12.1 (27.1). — 2015. — С. 151-154.
19. Вишняков О. К. Апроксимація правового забезпечення цивільних майнових відносин в Україні до умов внутрішнього ринку Європейського Союзу: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03 — Одеса, 2008. — 459 с.
20. Information security and IT law in conditions of integration processes: [Collective monograph]. — Riga: Izdevnieciba Baltija Publishing, 2017. — 198 p.
21. IT-право та інформаційна безпека : моногр. / [авт. кол.]; за ред. д.ю.н., проф. О.І. Харитонovої, д.ю.н., проф. С.О. Харитонova. — Одеса : Фенікс, 2017. — 176 с.
22. IT-право: сутність та поняття: кол. монографія / [авт. кол.]; за ред. д.ю.н., проф. О.І. Харитонovої, д.ю.н., проф. С.О. Харитонova. — Одеса : Фенікс, 2017. — 316 с.
23. IT-право: теорія та практика: навч. посібник/ авт. кол.; за ред.. С.О. Харитонova, О.І. Харитонovої. —Одеса: Фенікс, 2017. —472 с.
24. Давидова І.В. Технологія блокчейн: перспективи розвитку в Україні // Часопис цивілістики. — 2017. — №26. — С. 38-42.
25. Некіт К.Г. Доменне ім'я як об'єкт цивільних прав // Часопис цивілістики. — 2017. - № 23. — С. 40-45.
26. Некіт К.Г. Веб-сайт як комплексний об'єкт цивільних прав // Часопис цивілістики. — 2017. - № 26 (Спецвипуск IT-право). — С. 50-55.
27. Некіт К.Г. Поняття та структура IT-активів підприємства (на прикладі ПАТ КБ «ПриватБанк») // Правове регулювання IT-відносин: матер. Всеукр. кругл. столу (м. Одеса, 18 травня 2017 р.) / за заг. ред. д.ю.н., проф. О.І. Харитонovої — Одеса: Фенікс, 2017. — С. 42-46.
28. Некіт К.Г. Щодо можливості виплати заробітної плати у криптовалюті // Динаміка статусу приватної особи в сучасних умовах інтеграційного розвитку України: Матеріали Всеукр. Конференції, присвяченої пам'яті І.В. Шерешевського (м. Одеса, 30 листопада 2017 року) / за заг. ред.. С.О. Харитонova. — Одеса: Фенікс, 2017. — С. 101-103
29. Некіт К.Г. Щодо запобігання та відшкодування шкоди, заподіяної пристроями, відключеними до Інтернету речей // IT-право: проблеми та перспективи розвитку в Україні : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 17 листопада 2017 р.). — Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. — С. 287-292.
30. Некіт К.Г. Інтернет речей та інформаційна безпека: деякі правові проблеми // Інтернет-речей: проблеми правового регулювання та впровадження: Матеріали науково-практичної конференції (24 жовтня 2017 р., м. Київ) / упоряд.: В.М. Фурашев, С.Ю. Петряєв. — Київ: Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2017. — С. 62-66.
31. IT право / за заг. ред. проф. О.С. Яворської. — Львів: Вид. «Левада», 2017. — 470 с.

Харитонов Євген Олегович, Некіт Катерина Георгіївна
ЦИВІЛІСТИЧНА ШКОЛА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ» ЗА 20 РОКІВ – ВІД РЕЦЕПЦІЇ РИМСЬКОГО ПРАВА ДО КОНЦЕПЦІЇ ІТ-ПРАВА (IT-LAW)

У статті розглядаються питання формування та розвитку Одеської школи цивілістики. Проаналізовано напрямки діяльності представників школи, які визначають її характерні риси. Розглядаються особливості наукового стилю Одеської школи цивілістики та найбільш відомі представники останньої.

Ключові слова: приватне право, наукова школа, цивілістика, романистика, цивільне право.

Харитонов Евгений Олегович, Некит Екатерина Георгиевна
ЦИВИЛИСТИЧЕСКАЯ ШКОЛА НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА «ОДЕССКАЯ ЮРИДИЧЕСКАЯ АКАДЕМИЯ» ЗА 20 ЛЕТ – ОТ РЕЦЕПЦИИ РИМСКОГО ПРАВА ДО КОНЦЕПЦИИ ИТ-ПРАВА (IT-LAW)

В статье рассматриваются вопросы формирования и развития Одесской школы цивилистики. Проанализированы направления деятельности представителей школы, которые определяют ее характерные черты. Рассматриваются особенности научного стиля Одесской школы цивилистики и наиболее известные представители последней.

Ключевые слова: частное право, научная школа, цивилистика, романистика, гражданское право.

Kharitonov Evgen, Nekit Kateryna
THE CIVIL LAW SCHOOL OF THE NATIONAL UNIVERSITY «ODESSA LAW ACADEMY» FOR 20 YEARS – FROM THE RECEPTION OF ROMAN LAW TO THE CONCEPT OF IT LAW

The article deals with the formation and development of the Odessa School of Civil Law. Analyzed the activities of members of the school, which determine its characteristics. The features of the scientific style of the Odessa School of Civil Law and the most prominent representatives of the latter are studied.

Keywords: private law, scientific school, civilistic, civil law.